

ФЁДАР ЯНКОЎСКІ

«Ідуць гады імклівага жыцця. Наш час вымагае не бяследнага існавання, а жыцця, запоўненага клопатам і працаю, жыцця для Радзімы-Бацькаўшчыны», – так напісаў у кнізе «Беларуская фразеалогія» вядомы айчынны вучоны-лінгвіст, фалькларыст, літаратар і педагог Фёдар Міхайлавіч Янкоўскі [12, с. 7]. І ўвесь пройдзены ім жыццёвы шлях – яркае пацвярджэнне гэ-

тых слоў. Пасля сябе ён пакінуў глыбокі след у навуцы, літаратуры, сотнях юначых і дзявочых сэрцаў.

Нарадзіўся Фёдар Міхайлавіч Янкоўскі 21 верасня 1918 г. у вёсцы Клетнае Глускага раёна Магілёўскай вобласці: «Вакол маёй роднай вёскі ўсяго было і ёсць: палі, сенажаці, балоты, лясы. ...Лясы чыстыя, не заваленыя, не закіданыя галлём: усё прыбіралася; не пакідалі на пні, як толькі хто ўбачыць, сухастоін, зразалі іх пры самай зямлі; падбіралі сучча, каб было – як на стале» [19, с. 9–10]. Сям’я была шматдзетная, а зямлі мелі невялікі надзел. Таму даволі рана давялося спазнаць цяжкую вясковую працу: «Я з вялікай сялянскай сям’і: адзінаццаць душ. Жыла і працавала сям’я на вузкім і цесным, як тады казалі, надзеле зямлі: яе, разам з сенажаццю, было меней за чатыры гектары. ...Працавалі ўсе, працавалі многа, працавалі дружна. ...Мы, браты і сёстры, у маленстве не бачылі (хіба толькі ў святы вечар), калі канчаўся, як сёння кажуць, “рабочы дзень”; не бачылі, калі клаліся адпачыць тата, мама, дзядуля. Чым далей іду ад маленства, тым вышэй мая ацэнка працавітасці, працаздольнасці, шчырасці. Бацькавай, матчынай, дзядулевай» [22, с. 216–217]. У 13 гадоў Фёдар Янкоўскі прынес свой першы заробак у сям’ю: усё лета пасвіў кароў і зарабіў 39 пудоў жыта.

Чытаць і пісаць Ф. Янкоўскі навучыўся ў роднай вёсцы ў настаўніка Сідара Дудара: «Зімовым вечарам у нашай хаце аж два агні: на камінку смольны корч палае, а над сталом – на покуці, пад абразамі, – адзінокім вокам глядзіць лампа. Пры камінку – там і светла, і вёпла – мама прадзе воўну, бацька вяжа нерат. Пры лампе нас трое, вучым урокі: хто піша, хто задачкі рашае, хто чытае» [22, с. 157–158]. Але гэта быў складаны час – Першая сусветная вайна, Кастрычніцкая рэвалюцыя, Грамадзянская вайна – далёка не ўсім пчасціла атрымаць грунтоўную адукацыю: «Браты дружна вучыліся, але не ўсе. Большыя заставаліся з двума-трыма класамі. Падавацца далей ім было позна: перараслі, служылі ці збіраліся службыць у маладой тады Чырвонай Арміі» [18, с. 394].

Працягваў школьную адукацыю ў Глускай сямігодцы. Найбольш яркае ўражанне з гэтага перыяду – настаўнік Станіслаў

Бараноўскі. Менавіта ён і выхаваў любоў да роднага слова і народнай песні, павагу да вучобы і настаўнікаў. Часта пасля ўрокаў ён збіраў вучняў, чытаў ім мастацкія творы, спяваў народныя песні: «Звалі мы яго, нашага настаўніка, проста і хораша – Дзядзька Настаўнік. Спрытна і далікатна перад ім, Станіславам Бараноўскім, здымалі шапкі нашы бацькі; вучачыся ад бацькоў – і мы, дзеці, падлеткі. ...Не чуў я ад майго першага настаўніка пагрозлівых “Сціхніце! Ціха! Не крычыце! Перастаньце!” ...Вучыў Станіслаў Бараноўскі адразу ўсе чатыры класы майго дарагога ўніверсітэта, дзе рэктарам і лектарам, сакратаром і бібліятэкарам, бухгалтарам быў ён адзін – наш дзядзька настаўнік» [18, с. 368–369].

У 1932 г. Фёдар Янкоўскі паступіў у Мінскі архітэктурны тэхнікум: «У напакаванай сенам і саломай драбінцы – мама і я. Пад сенам, у перадку, той самы куфэрак. У ім ручнік, бохан хлеба і – скварка. Далёка ад хаты Мінск, дзе ў тэхнікуме вучаць: на архітэктараў, на будаўнікоў» [24, с. 5–6]. Аднак з-за нечаканага сур’ёзнага пагаршэння здароўя ён вымушаны быў спыніць вучобу і вярнуцца ў родную вёску, у бацькоўскую хату: «Ужо я не студэнт архітэктурнага тэхнікума. Еду дадому. І радасць, і смутак. Яшчэ толькі хлапчанё і хворы. Еду дадому. Да бацькоў, да дзядулі Базыля-Васіля, да братоў, да сясцёр. Да тых, з кім гуляў, з кім пасвіў. Да тых, з кім рашалі задачкі, з кім дэкламавалі, пераказвалі. ...Думаў і думалася, маляваў і малявалася: там дома!.. там, у вёсцы!.. там, на рыбнай Дакольцы!.. На душы мянялася. Раптоўна становілася мне горка, цяжка: я адзін, усе вучацца і будуць вучыцца, а я – не... я ў дарозе і адзін... Мне раілі, падказвалі і рашуча падказалі пакінуць вучобу ў архітэктурным... Не слёзка збіралася – плакаў» [22, с. 35].

Невялікі перапынак у вучобе спрыяльна адбіўся на здароўі падлетка, дазволіў пераасэнсаваць свой выбар будучай прафесіі, і ўжо ў 1933 г. ён паступае ў Рагачоўскі педагагічны тэхнікум. Галаднаватыя студэнцкія гады прабеглі хутка: тэхнікум скончаны з выдатнымі адзнакамі (1936 г.). Менавіта гэты выбар вызначыў усё далейшае жыццё Фёдара Янкоўскага: «Былі ў мяне няўдачы, была не раз горыч. Былі памылкі. Выпадалі на маю долю маё і

не маé. А ці ж акрэсліў, як далей ісці? Акрэсліў. Цвёрда і назаўсёды: на світанні ці змярканні, золкаю ці ведранаю ноччу, хмурным ці сонечным днём – заўсёды і ўсюды жыццё маé будзе не дзеля кавалка хлеба; найгалоўнейшае, ад чаго не адступлюся, хоць апынуся ці ў акопе, ці ў шпіталі, хоць буду галодны і халодны, – маé роднае слова, родная натура вялікага краю, родная Беларусь. Вы – мая радасць і ўцеха, вы – мая скруха і боль, вы – маé шчасце, жыццё. Гадамі спела, выпявала задача, мацнеў клопат назаўсёды. Тут, пры бацькавым полымі, нібы акрэслівалася і фармулялася не запланаванае кімсьці або ўстановаю. Трэба адважыцца і зрабіць (ці не наканаваныя?) спробы і крокі ў роднай філалогіі, выйсці з кніжкамі. Да гэтага рыхтавала мяне само жыццё, самі пазнаньня людзі, сам пазнаны край. Нібы прысяга і клятва вернасці сваёй *абранніцы-брамачыцы*» [19, с. 5].

У 1936 г. ён прыедзе на працу настаўнікам беларускай і рускай мовы і літаратуры ў Буцавіцкую школу тагачаснага Заслаўскага раёна Мінскай вобласці. А дэроль пачаўся больш за паўвекавы педагогічны шлях Фёдара Янкоўскага. Праца была цікавая і захапляльная. Але ж, каб вучыць іншых, трэба многа ведаць самому. Гэта – жыццёвая аксіёма. І малады вясковы настаўнік паступае на завочнае навучанне ў Мінскі педагогічны інстытут (1937–1939 гг.). Вольнага часу амаль не было, аднак зерне ўлюбёнасці ў роднае слова і народную песню, закінутае настаўнікамі яшчэ ў пачатковай школе, і ўсвядомлены выбар жыццёвага шляху ўжо пусцілі парасткі. Фёдар Янкоўскі пачаў рабіць свае першыя запісы ў сшытку «гаваркіх» дыялектных слоў і фразеалагізмаў, яркіх народных выразаў, супастаўляць і параўноўваць іх з роднай гаворкай: «Гаваркое, або характарыстычнае, слова не толькі абазначае нешта, а і характарызуе тое, што абазначае, адразу дае штрышок вобраза ці нават вобраз. Хоць бы: *вясёлка* і *бліскавіца*, *знічка*, родныя *ліпень* (ліпа цвіце), *жнівень* (жніво ідзе), *верасень* (верас цвіце), назвы вёсак: *Жывунь* і *Збазьвінка*, *Гасцілаўцы* і *Гасцілавічы*. Хоць бы: *трубіла* (хутка, многа і ўсё падрад есць), *смятаннік* (лізун), *лізікі* (ласункі, калі смяюцца з хлопчыка, які толькі і просіць цукерак, марожанага; не з’есці хлеба, капусты, скварку, а толькі “палізаць”), *баба* (пра мужчы-

ну). Хоць бы: *і з ветру вяроўку саўе* (пляткар), *з твару хоць напіся* (вельмі прыгожая)» [19, с. 138–139]. Такіх запісаў за тры гады настаўніцкай працы сабралася шмат.

Аднак у 1939 г. занатоўванне скарбаў народнай мовы давялося адкласці. У лістападзе месяцы маладога настаўніка прызвалі ў Чырвоную Армію. А неўзабаве пачаліся ваенныя дзеянні на Карэльскім перашыйку і Фёдар Янкоўскі становіцца ўдзельнікам савецка-фінскай вайны, якая «назаўсёды “падпісала” мне белы білет, выдала пасведчанне інваліда і пакінула ў цэле больш за дваццаць асколкаў». Пад Выбаргам 25 лютага 1940 г. ён быў цяжка паранены ў левае плячо: «А я не чуў ні міннага лёту, ні міннага шыпення, ні выбуху, як не чуў трэску кулі, што ўпіўшыся ў плячо, разарвалася на дзясяткі асколкаў. У плячы. Быў бездапаможны. То – як на снезе, то – нібы ў падвале, то – быццам у якім склепе. Пакуль не звелі з таго жаха і ва халоднага, суровага перашыйку. Людзі не абышлі. Санітары памацалі цела, паслухалі, ці ёсць пульс. Санітары забралі мяне» [22, с. 61]. Доўга лячыўся ў шпіталях пад Араніенбаўмам, у Стрэльне, Іжоры, Пятроўскіх казармах (Ленінград) Пасля лячэння і ўстанаўлення інваліднасці Фёдар Янкоўскі быў дэмабілізаваны: «Я спісаны камісіяй са шпіталя. Спісаны – назаўсёды – з войска. З не большаю за лісток календара паперкаю інваліда я еду ў сваю школу, дзе настаўнічаў. Не дахаты: не калі паехаў у свет з бацькавай хаты, вучыўся, настаўнічаў, потым на вайну... Рана і даўно развітаўся з бацькоўскім кутком. За жыццё мала пажыў у бацькавай хаце. А калі азірнуўся, здаецца, жыў там ледзь не ўсё жыццё, ледзь не ўсе свае шэсць з паловаю дзясяткаў» [22, с. 62].

Напярэдадні новага навучальнага года (1940–1941 гг.) Фёдар Янкоўскі вяртаецца ў дарагія ўжо сэрцу Буцавічы і працягвае вучыць дзяцей. Аднак неўзабаве распачалася новая вайна, што пакінула ў душы яшчэ адзін незабыўны след, «адабрала маіх родных-крэўных, маіх сяброў, вучняў, знаёмых. Вайна парадніла мяне не з адным дзясяткам дарагіх людзей». Неўзабаве пасля акупацыі Беларусі ў 1941 г. буцавіцкі настаўнік перабраўся ў пасёлак Саламарэчча Заслаўскага раёна і стаў падпольшчыкам, а ў студзені 1943 г. пайшоў у партызаны і прызначаны начальнікам

баявой агентурнай разведкі атрада «Грозны» брыгады «Штурмавая», што змагалася з акупантамі ў Мінскім, Радашковіцкім, Маладзечанскім і Заслаўскім раёнах. Начальнік разведкі не толькі пасылаў на небяспечныя заданні сваіх падначаленых, але і сам нярэдка прабіраўся па падробленых нямецкіх дакументах – «аўсвайсах» – у Мінск, Заслаўе, Радашковічы. Былі смутак і туга, калі даводзілася развітвацца з блізкімі і дарагімі, з сябрамі-партызанамі, што гінулі ў баях з акупантамі. Аднак і ў гэтых суровых умовах не пакідала Фёдара Янкоўскага зачараванасць родным словам. У час размоў з незнаёмымі і знаёмымі людзьмі не-не ды і прагучыць яркае і сакавітае народнае слова або выслоўе. Ён старанна занатоўваў усё цікавае з пачутага ў агульны сшытак, які, на жаль, пазней быў незваротна страчаны. Нягледзячы на віхуру ваенных гадоў, ён упарта крочыў да сваёй мэты. «Не раз здавалася, што перажыць вайну, дачакацца міру і спакою наўрад ці дывдзеца. А ўцалею, выжыву, адно будзе – няспынная праца чорнарабочага на ніве роднай філалогіі...» – скажа пазней у адной са сваіх кніг Фёдар Янкоўскі [12, с. 5–6]. І ён стрымаў сваё слова.

Пасля вызвалення Беларусі са жніўня да лістапада 1944 г. працаваў інспектарам Радашковіцкага РАНА, затым вярнуўся на сваю «малую Радзіму». У 1944–1946 гг. ён – адказны сакратар глускай раённай газеты «Сацыялістычная вёска» і адначасова школьны настаўнік.

Прага да ведаў – адна з самых адметных рыс Фёдара Янкоўскага. Адчуваючы вострую патрэбу ў вучобе, ён у 1946 г. паступае ў Гродзенскі педагагічным інстытут, які скончыў з адзнакай у 1948 г. і атрымаў накіраванне ў аспірантуру. Прыемныя ўспаміны пра гэты час засталіся на ўсё жыццё. «Я люблю Гродзеншчыну. Люблю Наваградчыну. ...Я люблю Наднямонне, дзе пры частых дарогах густа і з даўняй даўніны раскашуюць вёскі, мястэчкі. Яны чыстыя, яны стройныя. Там – Грандзічы, Нягневічы, Зарніца, Дарніца, Пальніца, Гожа... Там Гродна і Астрына, Наваградак і Кушляны, Свіслач і Любча, Шчорсы і Мір... Наведваюся на Гродзеншчыну, Наваградчыну і планую, хачу завітаць на дзень, на тыдзень ці больш кожным наступным летам. Мо і таму ездзіў, еду або планую паехаць туды, бо жыве са мною скупенькі на сло-

вы дзядулеў успамін: у трыццатых гадах мінулага стагоддзя дзядулевага дзядулю перакінулі злосныя людзі і нялюдская ўлада з “Гарадзеншчыны пад Слуцк, а пасля – з-пад Слуцка ў Клетнае”... Езджу і заўсёды люблюся рупліва дагледжанымі палямі, сядзібамі, садамі пад Карэлічамі, пад Любчаю, пад Наваградкам...» [18, с. 394–395].

У верасні 1948 г. Фёдар Янкоўскі паступіў у аспірантуру пры Мінскім дзяржаўным педагагічным інстытуце імя А. Горкага: «Маім навуковым кіраўніком у аспірантуры быў Віктар Баркоўскі. Не было нават аднаго выпадку, каб ён, мой дарагі настаўнік, не адгукнуўся, не напісаў мне свайго слова, калі я пасылаў кніжку (маю ці маіх беларускіх калег або вучняў), калі настаўнік атрымліваў віншаванні з таго ці іншага выпадку, калі атрымліваў маё самае просценькае чарговае пісьмо пра тое, што і як раблю я, вучань яго. На атрыманую ад мяне кніжку, нават публікацыю ў часопісе ці зборніку, заўсёды і без спазнення прыходзіла лаканічнае пісьмо, з якога відаць: акадэмік прачытаў дасланае і не пакінуў без увагі» [18, с. 370].

У інтэрнаце Фёдар Янкоўскі жыў у адным пакоі з Уладзімірам Калеснікам, Іосіфам Гайдукевічам, Міхаілам Яўневічам. Аднак у чарговы раз пагоршылася здароўе і давялося часова прыпыніць заняткі: «Мяне прывезлі ў бацькаву хату з Мінска ў мае трыццаць. Цяжкая была дайсці да ложка ад лавы. Не слухалася левая нага, нібы жужая вісела левая рука. Левы бок твару быццам не мой. Зірнуў на сябе ў люстэрка. Я? (Застаўся з таго часу здымак, наклеены ў інвалідным пасведчанні, дзе на здымку, калі паглядзеў сёння, нібы не я. Шчасце: жыццё перамагло.) ...“Неяк будзем”, – кажа бацька. Я пачуў: ён не за тое, каб я паспрабаваў пайсці на службу ці думаў пра вучобу, бо не рабоцька ж, як кажуць на Глушчыне, Любаншчыне... А якое ж вучэнне без здароўя? Нейк будзе жыццё і без вучэння. І ці спяшацца? Ці перасільвацца ўжо аслабеламу, змучанаму войнамі і трагедыямі? Былі словы, бацькавы і мае, а не сказы... Паказваючы на полымя, я казаў: яму весялей... бо варушыцца, бо спяшаецца... І бацькава. Пра імклівы ручаёк... вечна бяжыць: жыве» [19, с. 18].

Не скарыўся немачы Фёдар Янкоўскі, пайшоў працаваць (нядоўгі час) настаўнікам беларускай мовы і літаратуры ў Радашковіцкую сярэднюю школу, а потым – працягнуў навучанне ў аспірантуры: «Надумаўся і наважыўся вярнуцца ў аспірантуру. Марудна, па расінцы аднаўлялася сіла, працаздольнасць. Пакрысе ўчытваўся ў стараславянскія, польскія тэксты, чытаў граматыкі стараславянскай мовы і старажытнай латыні, завучваў па трычатыры на дзень яе даўнія і яркія, непаўторныя афарызмы. ...Чытаў старонкі фармакалогіі, фармакагнозіі, фармакапеі... У кожным абзацы тых кніжак – латынь: зёлкі, і хімікаты, і змаганне за паратунак. Адпаведныя словы. Вычытваў. Багацеў. А карцела, рупіла, непакоіла найдаражэйшае з усяго мне – роднае слова родных людзей» [23, с. 60].

З 1 лютага 1953 г., за некалькі месяцаў да заканчэння тэрміну навучання ў аспірантуры, Ф. Янкоўскі быў залічаны на працу і прызначаны старшым выкладчыкам кафедры беларускага мовазнаўства Мінскага дзяржаўнага педагогічнага інстытута імя А. Горкага, якой аддаў 35 гадоў. Яго лекцыі з захапленнем слухалі студэнты і выкладчыкі: «Сябе падрыхтаваў ужо да працы, падрыхтаваў да працы і ў працы са словам. А з ім працуй вымытымі рукамі, адгортвай ад сябе ўсялякае мурзатае, здрадлівае, адгортвай пацеруху, смецце» [19, с. 6].

Кожны, каму даводзілася слухаць Фёдара Янкоўскага ў аўдыторыі або проста гутарыць з ім, уражваўся вялікай эрудыцыяй гэтага спрактыкаванага педагога, дасканалым веданнем ім прадмета, уменнем захапіць слухача, данесці да яго кожнае слова, выклікаць на шчырую размову.

У 1954 г. на пасяджэнні Аб'яднанага вучонага савета Інстытута мовазнаўства і Інстытута літаратуры і мастацтвазнаўства АН БССР паспяхова абараніў кандыдацкую дысертацыю «Глушкія гаворкі», у якой дэталёва апісаны і прааналізаваны фанетычная і марфалагічная сістэмы роднай гаворкі, паказаны характар і асаблівасці ўзаемадзеяння дыялектнай і літаратурнай формаў беларускай нацыянальнай мовы [7]. Матэрыялам для дысертацыі сталі ўласныя назіранні вучонага і запісы іншых збіральных для «Дыялекталагічнага атласа беларускай мовы».

У дадатку да дысертацыі змешчаны слоўнік мясцовай гаворкі (больш за 1300 слоўнікавых артыкулаў і 100 фразеалагізмаў).

З 1956 г. да 1982 г. вучоны загадваў кафедрай беларускага мовазнаўства Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя А. Горкага. Менавіта з імем Фёдара Янкоўскага звязана станаўленне, сталенне і пераўтварэнне кафедры ў вядомы навукова-даследчыцкі і педагагічны калектыў з уласнай навуковай школай-пазіцыяй, за што не раз яна становілася аб'ектам шырокіх публічных дакораў, але з абранага шляху не саступіла: «Хораша бачыць і прыемна ўсведамляць, што кафедра – жменька з шасці супрацоўнікаў (і толькі адзін з іх кандыдат філалагічных навук) у 1956 г. – стала цэлым навукова-педагагічным калектывам, у якім сёння працуе 19 навуковых супрацоўнікаў (15 з іх маюць навуковыя ступені і вучоныя званні); у 1956 г. кафедра (яе супрацоўнікі) надрукавала тры артыкулы, а ў апошнім навучальным годзе – больш за 20 артыкулаў і 11 кніг, сярод якіх падручнікі для школ, дапаможнікі для студэнтаў-філолагаў і настаўнікаў, слоўнікі, манаграфіі. Гады працы ў гэтым калектыве – мае добрыя гады. Узаемная павага і падтрымка, шчырыя адносіны да працы, да роднага слова забяспечылі калектыву пэўныя поспехі» (люты 1972 г.).

Апошнія гады жыцця (з 1982 г. і да 10 снежня 1988 г., калі пайшоў на пенсію) працаваў на пасадзе прафесара кафедры беларускага мовазнаўства.

Памёр Фёдар Міхайлавіч Янкоўскі 13 лістапада 1989 г. Пахаваны на Маскоўскіх могілках.

Штодзённую педагагічную дзейнасць Фёдар Янкоўскі паспяхова спалучаў з актыўнай навукова-даследчай працай. Кола яго навуковых інтарэсаў – шырокае і разнастайнае, паколькі плённа працаваў ён у шэрагу розных галін сучаснай беларусістыкі. Гэта арфаэпія, лексікаграфія, фразеалогія, фразеаграфія, дыялекталогія, культура мовы, гісторыя беларускай мовы і інш. А яшчэ была адметная літаратурная творчасць. І так шчасліва склалася, што многія яго навуковыя творы пазначаны як «першыя ў беларусістыцы».

Асабліва варта падкрэсліць заслугі Фёдара Янкоўскага ў справе збірання, сістэматызацыі і вывучэння беларускай народнай

фразеалогіі, а таксама распрацоўцы шматлікіх тэарэтычных і практычных пытанняў «дзівоснага нацыянальнага багацця» ў літаратурнай творчасці. Гэтай галіне мовазнаўства вучоны прысвяціў шэраг адметных выданняў. У 1957 г. выйшаў з друку першы ў савецкі час найбольш поўны сістэматызаваны збор «Беларускія народныя прыказкі і прымаўкі», разлічаны на масавага чытача, «які з'явіўся б даведнікам і дапаможнікам для настаўнікаў і працаўнікоў друку, агітатараў і прапагандыстаў, студэнтаў і вучняў» [14, с. 3]. Як слушна заўважыў Уладзімір Калеснік, «нягледзячы на пэўную рытарычнасць асобных прыказак савецкага часу, ...выданне Ф. Янкоўскага паказала агульнаславянскую вартасць твораў беларускай народнай мудрасці» [15, с. 8]. Пазней (1962 г., 1992 г., 2002 г., 2004 г.) зборнік, дапрацаваны і дапоўнены, перавыдаваўся пад назвай «Беларускія прыказкі, прымаўкі, фразеалагізмы» [15]. Пачынаецца кніга з двух уступных раздзелаў «Ад складальніка» [14, с. 3–11] і «Прадмова» (аўтар – М. Суднік) [14, с. 12–20], у якіх коратка і змястоўна выкладзена гісторыя збірання і прынцыпы публікацыі беларускіх народных прыказак, вызначаны сутнасць і адметнасці гэтых твораў вуснай народнай творчасці. Завяршаецца зборнік раздзелам, дзе прадстаўлены ўстойлівыя народныя параўнанні, пажаданні, жарты, каламбуры і фразеалагізмы [14, с. 343–435], які, у пэўным сэнсе, можна лічыць старэйшымі трамплінам аўтара да будучых самастойных прац па гэтых невялічкіх падборках. Так яно неўзабаве і сталася. Важнасць зборнікаў прыказак у жыцці людзей трапіла сфармуляваў Уладзімір Калеснік у прадмове да трэцяга выдання Фёдара Янкоўскага: «Збор народных прыказак... – гэта матэрыялізаваная ў сціслым і зіготкім слове народная душа, філасофія жыцця, апраўданне чалавечай прысутнасці на зямлі, абгрунтаванне сэнсу індывідуальнага, асабістага і грамадскага, гістарычнага існавання, духоўная хартыя народа, яго пашпарт на нацыянальную тоеснасць і несмяротнасць у свеце. Менавіта агульначалавечае ў прыказках розных народаў збліжае, братае людзей, памнажае давер паміж імі, вядзе да дружбы і гуманістычнай супольнасці» [15, с. 9].

Наступным крокам у даследаванні «духоўнай хартыі народа» сталі крылатыя выразы і афарызмы ў творах пісьменнікаў [20]. У выданні сістэматызаваны і пракаментаваны арыгінальныя афарыстычныя беларускія выслоўі, сабраныя са шматлікіх твораў Янкі Купалы, Якуба Коласа, Петруся Броўкі, Кандрата Крапівы і іншых пісьменнікаў: *Асцярожна, ясны пане, з грозьбамі сваімі!* (Янка Купала); *Будзем сеяць, беларусы!* (Петрусь Броўка); *Вучыся, нябожжа, вучэнне паможжа* (Янка Купала); *Гора не сціхне ад слоў!* (Якуб Колас); *Гуслям, княжа, не пішуць законаў* (Янка Купала); *Другі баран – ні «бэ», ні «мя», а любіць гучнае імя* (Кандрат Крапіва); *Забілі зайца, не забілі, але ж, брат, гуку нарабілі* (Якуб Колас); *Мой родны кут, як ты мне мілы!..* (Якуб Колас); *Як паглядзіш – Божа мілы! Што з людзьмі робіць чын* (Якуб Колас).

Галоўнай складанасцю, з якой сутыкнуўся аўтар падчас працы, была адсутнасць «нават спробы стварэння беларускага даведніка крылатых слоў, афарызмаў, вобразных выказаў. Даводзіцца шкадаваць, што да гэтага часу не было надрукавана ніводнага артыкула аб беларускіх крылатых словах ці іншых вобразных выслоўях літаратурнага паходжання» [20, с. 9]. Афарыстычныя выразы размешчаны ў алфавітным парадку, у большасці выпадкаў растлумачаны іх сэнс і прыведзены ўрывак з твора, адкуль ён узяты. Для зручнасці карыстання даведнікам у канцы прыкладзены алфавітны паказальнік аўтараў, з чых твораў узятыя крылатыя словы і афарызмы, а таксама іх алфавітны паказальнік. Ледзь не паўстагоддзя выданне Фёдара Янкоўскага заставалася адзіным даведнікам у дадзенай галіне айчыннай лінгвістыкі.

Трэцяй значнай працай па вывучэнні ўстойлівых беларускіх народных выказаў стаў слоўнічак «Беларускія народныя параўнанні» [13]. Кніга ўяўляе сабой першае даследаванне ў айчынным мовазнаўстве параўнання як распаўсюджанага мастацкага сродку, што шырока выкарыстоўваецца ў літаратурнай і дыялектнай мове: «Параўнанне пачуеш, калі касец расказвае пра навальніцу, якая застала яго на лузе. Параўнанне сустранеш у мове пісьменніка, калі той апісвае штосьці ці разважае або аддае свайму герою маналог. Параўнанне вычытаеш у навуковым трак-

таце пра рост расліны. Параўнанне напаткаеш у апавяданні падарожніка пра дзівосы незнаёмых краёў і краін. Параўнанне дапамагае хлапчуку і дзяўчынцы ўбачыць і пачуць навакольны свет. І параўнанне дапамагае вучонаму расказаць людзям пра законы развіцця грамадства, пра будову атама і несканчонасць сусвету» [13, с. 3–4].

У невяліччай прадмове да выдання аўтар акрэслівае некаторыя важныя тэарэтычныя пытанні лексікаграфічнага прадстаўлення параўнанняў. Так, на думку навукоўца, параўнанні, занатаваныя ў дыялектнай і літаратурнай мове варта падаваць у пасобных лексікаграфічных даведніках; семантыка большасці параўнанняў настолькі празрыстая і відавочная, што, як правіла, не патрабуе сэнсавай характарыстыкі; у слоўніках параўнанняў з літаратурнай мовы кожны ўстойлівы выраз «неабходна падмацаваць ілюстрацыйнымі прыкладамі з твораў» [13, с. 4]. З ліку найбольш рацыянальных прынцыпаў будовы слоўнікаў параўнанняў Фёдар Янкоўскі бачыў толькі два: «алфавітны і тэматычна-ідэалагічны: першы найлепш прыдатны да слоўніка параўнанняў народна-дыялектнай мовы, другі, відаць, – да слоўніка параўнанняў літаратурнай мовы» [13, с. 4–5]. Слоўнічак складаецца з двух раздзелаў: у першым падаюцца параўнанні, занатаваныя ў беларускім вусным дыялектным маўленні, а ў другім – выслоўі з народных песень. Выданне адразу ж звярнула ўвагу навукоўцаў на гэтую лінгвістычную лакуну і паспрыяла ў будучым актывізацыі даследаванняў параўнанняў у беларускім мовазнаўстве.

Аднак найбольш распрацаваным раздзелам беларускай фразеалогіі ў тагачасным шырокім яе разуменні ў творчай спадчыне Фёдара Янкоўскага з'явілася ўласна фразеалагічная праблематыка, што небеспадстаўна стала нагодай прызнаць вучонага фактычным заснавальнікам фразеалогіі як самастойнага раздзела беларускай лінгвістыкі. У 1967 г. у серыі «Бібліятэчка студэнта-філолага» выйшла кніга «Роднае слова» (2-е выд. 1972 г.; 3-е выд. пад назвай «Беларуская мова» – 1978 г.) [10]. На багатым і паказальным фактычным матэрыяле літаратурнай і дыялектнай моў у сціслай форме аўтар паказаў сутнасць фразеалогіі як самастой-

нага раздзела беларускага мовазнаўства, прычыны і характар узнікнення паасобных фразеалагічных зваротаў, праблемы перакладу фразем з аднае мовы на другую [5]. Як трапна заўважыў Янка Брыль, кніга «Роднае слова» павінна быць «у бібліятэцы кожнага, хто разумее значэнне роднага слова, яго гаючы ўплыў на наша мастацкае дый нагул маральнае здароўе» [1].

Вынікам шматгадовай працы вучонага на ніве роднай мовы стаў грунтоўны слоўнік беларускай дыялектнай фразеалогіі – працяг двух выданняў кніжкі «Беларускія прыказкі, прымаўкі, фразеалагізмы», а таксама публікацый у розных зборніках і ў любімым «Полымі» [12, с. 6]. Гэта, па сутнасці, тлумачальны слоўнік беларускай дыялектнай фразеалогіі, у якім тлумачыцца сэнс фразеалагізма, пададзены прыклады яго ужывання ў дыялектным маўленні, некаторыя ўстойлівыя выразы маюць стылістычную характарыстыку і этымалагічную даведку. Крыніцамі матэрыялу для кнігі сталі ўласныя запісы аўтара, друкаваныя тэксты дыялектнага маўлення, фальклорныя творы, зборнікі беларускіх народных прыказак і прымавак. У прадмове-пажаданні да слоўніка Янка Брыль асабліва падкрэсліў: «Ілюстрацыйныя прыклады, запісаныя руплівым збіральнікам у розных кутках рэспублікі і часткова запазычаныя ім у папярэднікаў, разгортваюць перад чытачом жывую, паэтычную карту беларускай мовы, хваляюць душу яе неліючымі фарбамі, крынічным звонам яе несмяротнасці» [12, с. 3–4].

У 1969 г. на матэрыяле сваіх шматлікіх фразеалагічных даследаванняў Фёдар Янкоўскі паспяхова абараняе доктарскую дысертацыю «Беларуская народная фразеалогія» [6]. На абарону дысертацыі ён выйшаў ужо як заснавальнік беларускай фразеалагічнай школы, якая мае значныя і прыкметныя набыткі, шырока прызнаны і высока ацэнены савецкімі і замежнымі мовазнаўцамі.

Неўзабаве разам з Нінай Гаўрош і Іванам Лепешавым выдаў першы ў беларускім мовазнаўстве «Фразеалагічны слоўнік беларускай мовы» для вучняў агульнаадукацыйных школ [25]. Ён не толькі адзін з ініцыятараў і складальнікаў гэтай адметнай лексікаграфічнай працы, але і яе навуковы рэдактар. У слоўніку па-

дадзена і растлумачана каля 1500 фразем, з якімі сустракаюцца вучні падчас вучобы і самастойнага чытання разнастайных праграмных і пазакласных мастацкіх тэкстаў.

Для практычнага карыстання ўсіх, хто цікавіцца сакавітым і вобразным народным словам, у 1981 г. Фёдар Янкоўскі выпусціў кнігу «Беларуская фразеалогія» [11]. Гэта не толькі навуковы нарыс і вучэбны дапаможнік, але і своеасаблівы адказ на пытанні, што дасылаліся ў лістах або адрасаваліся аўтару падчас вусных выступаў перад настаўнікамі, журналістамі, пісьменнікамі па самых розных праблемах культуры беларускай мовы, «напрыклад пра тое, ці ўсе фразеалагічныя адзінкі абавязкова характарыстычныя, азначныя, вобразныя, як ставіцца да фразеалагічных адзінак пры разборы слоў у сказах па часцінах мовы» [11, с. 4] і г. д. Нарыс свядома насычаны фразеалагізмамі, каб палегчыць працу настаўніка, якому «на адшуканне іх у слоўніках... не заўсёды, мабыць, хапае часу» [11, с. 3].

Пытанні культуры вуснага і пісьмовага маўлення займалі вучонага на працягу ўсёй яго навукова-педагагічнай дзейнасці. У 1961 г. выйшаў з друку вучэбны дапаможнік для студэнтаў філалагічных факультэтаў ВДУ Беларусі «Пытанні культуры мовы» [21]. Гэта вынік працяглых назіранняў навукоўца над мовай газет, радыё, мастацкіх твораў, маўленнем студэнтаў, жывымі народнымі гаворкамі. На канкрэтных прыкладах аўтар указвае на тыповыя памылкі ў вуснай і пісьмовай літаратурнай мове, а на лепшых узорах з твораў аўтарытэтных беларускіх пісьменнікаў паказвае, як неабходна правільна гаварыць і пісаць па-беларуску. У пяці раздзелах дапаможніка выкладзены найважнейшыя, лексічныя, граматычныя і арфаэпічныя нормы сучаснай беларускай мовы, пададзены асноўныя спецыфічныя адметнасці сінтаксічнага ладу літаратурнага маўлення.

У наступным годзе сумесна з Уладзімірам Калеснікам упершыню ў беларускай філалогіі Фёдар Янкоўскі стварае і публікуе першы на Беларусі сістэматызаваны дапаможнік для настаўнікаў і студэнтаў па нарматыўным вусным маўленні і навучанні асноўным базавым правілам выразнага чытання, што мае выключнае значэнне ў практычнай дзейнасці кожнага педагога-

філолага [2]. У кнізе выразна падкрэслена дзейнасць жывога слова і раскрыты яго багаты эмацыйны змест. На падставе мноства пераканаўчых прыкладаў аўтары паказалі істотныя адрозненні арфаграфіі ад арфаэпіі і сфармулявалі асноўныя правілы беларускага літаратурнага вымаўлення.

Практычнай працай гэтага ж кірунку стаў і спецыяльны даведнік па нормах беларускага літаратурнага вымаўлення, у дадатку да якога аўтар змясціў невялікі арфаэпічны слоўнік [9]. Гэтая праца яшчэ тройчы перавыдавалася – у 1966 г., 1970 г. і 1976 г. Яна была першай у беларускім мовазнаўстве спробай сцісллага і папулярнага апісання ўсёй сістэмы літаратурнага вымаўлення. У асноўнай частцы кнігі пасля кароткіх агульных заўваг пададзены галоўныя патрабаванні да вымаўлення галосных і зычных гукаў, а таксама некаторых граматычных формаў. Другая частка кнігі – кароткі даведнік – з’яўляецца практычным дапаможнікам, дзе змешчаны тыя словы, пры вымаўленні якіх часцей за ўсё дапускаюцца памылкі. Як адзначаў у рэцэнзії на працу Яўген Камароўскі, «галоўная вартасць новай кнігі – яе практычнае значэнне. Даследуючы тую ці іншую рысу літаратурнага вымаўлення, аўтар параўноўвае яе з аналагічнымі рысамі ў розных беларускіх гаворках, падкрэсліваючы гэтым узаемадзеянне літаратурных і дыялектных арфаэпічных форм і абгрунтоўваючы мэтазгоднасць выбару больш жыццёвай, больш прагрэсіўнай нормы» [3]. Варта заўважыць, што да гэтага часу праца Фёдара Янкоўскага па-ранейшаму застаецца ледзь не адзіным самастойным арфаэпічным даведнікам на Беларусі, прызначаным для шырокага кола карыстальнікаў, калі не лічыць толькі асобных раздзелаў у акадэмічных граматыках, некаторых вучэбных дапаможніках, а таксама выдатнага «Слоўніка беларускай мовы» пад рэдакцыяй акадэміка М. Бірылы (1987 г.), створаных ужо пасля згаданага выдання.

Погляды Фёдара Янкоўскага ўвогуле на праблему нормаў літаратурнай мовы (не толькі арфаэпічных) знайшлі сваё ўвасабленне і ў вучэбных дапаможніках для студэнтаў, створаных выкладчыкамі кафедры беларускага мовазнаўства пад яго ўважлівым і клапацлівым кіраўніцтвам [5]. Яны вытрымалі некалькі

выданняў, мелі пэўны розгалас і неадназначныя ацэнкі ў навуковым асяроддзі 1970–1980-х гадоў, часам – нават вельмі рэзкія крытычныя выказванні. І тым не менш гэтыя дапаможнікі некалькі дзесяцігоддзяў запар паспяхова выкарыстоўваліся (і выкарыстоўваюцца дагэтуль) у вышэйшай педагагічнай школе, і можна нават сказаць, што ў пэўным сэнсе падрыхтавалі прыдатную глебу для тых абгрунтаваных самім жыццём арфаграфічных змен, што пазней былі ўнесены ў правапіс беларускай мовы і ўведзены ў дзеянне ў 2000-я гады.

Значнае месца ў навуковых даследаваннях Фёдара Янкоўскага займалі розныя дыяхранічныя аспекты станаўлення і развіцця сучаснай беларускай мовы. Гэта выразна прасочваецца і ў шэрагу яго публікацый па фразеалагічнай праблематыцы, дзе змешчаны першыя спробы этымалагізацыі асобных беларускіх фразеалагізмаў, і ў артыкулах пра асаблівасці дыялектнага маўлення, і ў разглядзе надзённых праблем культуры маўлення. Але найбольш важным у творчай спадчыне вучонага неабходна прызнаць стварэнне ім першага ў Беларусі вучэбнага дапаможніка для студэнтаў па гістарычнай граматыцы беларускай мовы.

Спачатку гэта было невялікае выданне ў самастойных дзвюх частках. У першай з іх (1974 г.) разглядаліся пытанні паходжання беларускай мовы і яе месца сярод іншых славянскіх моў, станаўлення старажытнай беларускай пісьменнасці, гісторыя графікі, фанетычныя змяненні, што адбыліся ў беларускай мове на працягу доўгага гістарычнага перыяду яе існавання. Другая частка дапаможніка, прысвечаная разгляду станаўлення і развіцця марфалагічных асаблівасцей старабеларускай мовы, надрукавана ў 1977 г. Пазней абедзве часткі дапаможніка, дапрацаваныя і пашыраныя, пад агульнай вокладкай апублікаваны другім выданнем у 1983 г., а трэцім – у 1989 г. [16]. Дапаможнік напісаны на высокім навуковым узроўні, чаму паспрыялі шырокая эрудыцыя, вялікі педагагічны вопыт і дасканаласць ведання аўтарам вучэбнага прадмета. Тэарэтычны матэрыял у ім выкладзены грунтоўна і кваліфікавана, з выкарыстаннем дастатковай колькасці прыкладаў са старажытных пісьмовых помнікаў і беларускіх народных гаворак. Прыклады-ілюстрацыі (словы, словазлучэнні,

сказы) пэўных асаблівасцей старабеларускай мовы, арыгінальныя і новыя, падабраны асабіста аўтарам з пісьмовых помнікаў.

Як мы ўжо адзначалі вышэй, падчас працы над кандыдацкай дысертацыяй па асаблівасцях гаворак Глушчыны ў Фёдара Янкоўскага назапасіўся багаты збор дыялектнай лексікі, які і па завяршэнні навуковага даследавання пастаянна папаўняўся. У 1959 г. ён надрукаваў першы ў пасляваенны час «Дыялектны слоўнік», які змяшчаў лексіку гаворак Глушкага раёна, а пазней выдаў другі і трэці яго выпускі [17]. У дадатку да слоўніка сабраны прыказкі, прымаўкі, фразеалагічныя спалучэнні. Слоўнік быў прыхільна сустрэты навуковай грамадскасцю і фактычна з'явіўся пачаткам цэлай серыі невялікіх так званых «дыферэнцыйных» (у дачыненні да нарматыўных слоўнікаў літаратурнай мовы) індывідуальна-аўтарскіх лексікаграфічных выданняў дыялектнай лексікі розных рэгіёнаў Беларусі (сарты ўзгадаць аналагічныя публікацыі Паўла Сцяцко, Георгія Юрчанкі, Тамары Янковай, Рыгора Яўсеева і інш.).

Актывізацыя дыялекталагічных даследаванняў у Беларусі ў 1950-я гады, абумоўленая прэміяй працай айчынных навукоўцаў над «Дыялекталагічным атласам беларускай мовы» (1963 г.), а таксама пэўнае абмежаванасць магчымасцей апублікаваць вынікі сваёй збіральніцкай працы спарадзілі ідэю ў Фёдара Янкоўскага пачаць друкаваць невялікія падборкі дыялектнай лексікі, фразеалогіі і анамастыкі з розных рэгіёнаў краіны ў спецыяльных дыялекталагічных зборніках, што дазваляла апэратыўна ўводзіць у навуковы ўжытак значны аб'ём новага фактычнага матэрыялу і зацікавіць гэтай справай не толькі навукоўцаў, але і шырокае кола аматараў роднай мовы. Першы такі зборнік у Беларусі быў падрыхтаваны выкладчыкамі кафедры беларускай мовы Мінскага педінстытута пад кіраўніцтвам Фёдара Янкоўскага і апублікаваны ў 1960 г. [4]. Пазней ідэю выдання такіх зборнікаў падтрымалі акадэмічныя навукоўцы, дзе з 1975 г. яны пачалі досыць рэгулярна друкаваць падобныя працы, што набылі пэўны аўтарытэт і папулярнасць як у навуковым асяроддзі, так і ў шматлікіх аматараў роднага слова.

Многа часу, сіл і энергіі ахвяраваў Фёдар Янкоўскі справе падрыхтоўкі маладых навуковых кадраў. Больш за два дзясяткі кандыдатаў навук, якія пад яго кіраўніцтвам напісалі і абаранілі дысертацыйныя даследаванні, паспяхова працуюць ў розных беларускіх універсітэтах, публікуюць змястоўныя манаграфіі, слоўнікі, вучэбныя дапаможнікі і падручнікі, навуковыя артыкулы, кіруюць кафедрамі і факультэтамі, годна прадстаўляюць Беларусь на розных міжнародных навуковых форумах. Чатыры вучні – Іван Лепешаў, Мікалай Даніловіч, Васіль Шур і Валянціна Мароз – сталі дактарамі філалагічных навук, а Леанід Падгайскі і Ганна Валочка – дактарамі педагагічных навук.

Разам з тым творчыя інтарэсы Фёдара Янкоўскага не абмяжоўваліся толькі мовазнаўствам, фалькларыстыкай і педагагічнай дзейнасцю. Ён быў яшчэ і пісьменнікам, пісьменнікам цікавым, таленавітым і самабытным. Пры жыцці апублікаваў сем кніг прозы: «Абразкі» (1975 г.), «Прышліся на часіну» (1979 г.), «І за гарою пакланюся» (1982 г.), «І за горой поклонюсь» (Масква, 1983 г.), «Радасць і боль» (1984 г.), «Само слова гаворыць» (1986 г.), «З нялёгкіх дарог» (1988 г.), а таксама пасля смерці аўтара надрукаваны аднатомны збор лепшых твораў пісьменніка «Радасць і боль» (1995 г.). Зось як сам аўтар акрэсліў сутнасць сваіх твораў у прадмове да першай кнігі прозы: «Сёе-тое было напісана і даўнавата. Перажытае, убачанае карцела, выношвалася. І, як не раз у маёй працы, былі настойлівыя парады ад блізкіх людзей – сяброў; на гэты раз: не марудзячы запісаць (і запісваць) хоць бы тое, пра што пры нагодзе апавядалася, а пасля – аднесці напісанае ў рэдакцыю часопіса. Не ўсё з перажытага, убачанага лёгка асэнсоўваецца і кладзецца на паперу. З часам, спадзяюся, надрукуюцца новыя нізкі абразкоў. Яны ходзяць і жывуць са мною як неадлучныя» [8, с. 5]. Так і сталася ў будучым. Змест пераважнай большасці апублікаваных твораў складаюць рэальныя жыццёвыя выпадкі, здарэнні, падзеі, сведкам або ўдзельнікам якіх быў сам аўтар. Асноўныя тэмы кароткіх апавяданняў Фёдара Янкоўскага – любоў да родных мясцін, да чалавека, зямлі, клопат пра нас і нашу будучыню, радасць сустрэчы з добрымі людзьмі, з новым гаваркім словам. Яго мастацкія кнігі – сапраўд-

ная энцыклапедыя жывой народнай мовы, традыцыйных беларускіх звычаяў, філасофіі і этыкі.

Плэнная навукова-педагагічная, грамадская, культуралагічная дзейнасць і ратныя заслугі Фёдара Янкоўскага былі адзначаны дзяржавай: ён узнагароджаны ордэнамі Чырвонай Зоркі (1944 г.), «Знак Пашаны» (1982 г.), Айчыннай вайны I ступені (1984 г.), шматлікімі медалямі і Ганаровымі граматамі, знакам «Выдатнік адукацыі БССР» (1968 г.); яму прысвоены вучонае званне прафесара па кафедры «беларуская мова» (1971 г.), ганаровае званне заслужанага дзеяча навукі БССР (1972 г.), званне выдатніка народнай адукацыі СССР (1983 г.); Ф. Янкоўскі абраны членам саюза пісьменнікаў СССР (1968 г.).

На працягу ўсяго жыцця Фёдар Янкоўскі многа, не шкадуючы сіл, здароўя і часу, працаваў і пакінуў пасля сябе досыць багатую спадчыну – важкія навуковыя напрацоўкі, навучальныя мастацка-публіцыстычныя творы, цэлую калорыту вучняў-паслядоўнікаў: «Усё мае жыццё – праца і праца. Працаваў з вучнямі, са студэнтамі, з аспірантамі, з калегамі-навукоўцамі. Праца з дзецьмі, са студэнтамі, з аспірантамі – закаханасць і любоў мая. Яшчэ, здаецца, і не агледзеўся, а ўжо з ёю, з маёю закаханасцю і любоўю, праходжу дзясятую пяцігодку. Мая дзясятая пяцігодка – на настаўніцкім хлебце. Я пішу. Але пакрысе і не спяшаючыся. На паперу кладу радасць маю Кладу і боль мой. Перажытае. Не спяшаючыся прыдумляць. Цвілі рамонкі. Цвітуць рамонкі?» [18, с. 395]. Гэта, найэўна, галоўны ўрок выдатнага дзеяча беларускай зямлі – заўсёды працаваць на карысць сваёй Радзімы.

Літаратура

1. Брыль, І. А. З вечных крыніц / І. А. Брыль // Літаратура і мастацтва. – 1968. – 20 верасня.
2. Калеснік, У. А. Вусная мова і выразнае чытанне / У. А. Калеснік, Ф. М. Янкоўскі. – Мінск : Вучэбна-педагагічнае выд-ва Міністэрства асветы БССР, 1962. – 127 с.
3. Камароўскі, Я. М. За культуру вымаўлення / Я. М. Камароўскі // Літаратура і мастацтва. – 1960. – 12 мая.
4. Матэрыялы для слоўніка народна-дыялектнай мовы / пад рэд. Ф. М. Янкоўскага. – Мінск : БДУ, 1960. – 199 с.
5. Сучасная беларуская літаратурная мова: марфалогія / пад рэд. Ф. М. Янкоўскага. – Мінск : Вышэйшая школа, 1975. – 261 с. ; Сучасная беларуская літаратурная мова: Лексікалогія. Фразеоло-

гія. Лексікаграфія. Фразеаграфія. Фаналогія. Арфаэпія. Графіка і арфаграфія / пад рэд. Ф. М. Янкоўскага. – Мінск : Вышэйшая школа, 1976. – 191 с.

6. Янковский, Ф. М. Белорусская народная фразеология : автореф. дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.01 / Ф. М. Янковский ; Белорус. гос. ун-т. – Минск, 1969. – 35 с.

7. Янковский, Ф. М. Глусские говоры : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / Ф. М. Янковский ; Ин-т языкознания АН БССР. – Минск, 1954. – 16 с.

8. Янкоўскі, Ф. М. Абразкі / Ф. М. Янкоўскі. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1975. – 142 с.

9. Янкоўскі, Ф. М. Беларускае літаратурнае вымаўленне / Ф. М. Янкоўскі. – 4-е выд. – Мінск : Народная асвета, 1976. – 95 с.

10. Янкоўскі, Ф. М. Беларуская мова / Ф. М. Янкоўскі. – 3-е выд., дапрац. – Мінск : Вышэйшая школа, 1978. – 336 с.

11. Янкоўскі, Ф. М. Беларуская фразеалогія / Ф. М. Янкоўскі. – Мінск : Народная асвета, 1981. – 79 с.

12. Янкоўскі, Ф. М. Беларуская фразеалогія: фразеалагізмы, іх значэнне, ужыванне / Ф. М. Янкоўскі ; рэд. М. С. Яўневіч, А. Я. Баханькоў. – Мінск : Вышэйшая школа, 1968. – 449 с.

13. Янкоўскі, Ф. М. Беларускія народныя параўнанні : кароткі слоўнік / Ф. М. Янкоўскі. – Мінск : Вышэйшая школа, 1973. – 238 с.

14. Янкоўскі, Ф. М. Беларускія народныя прыказкі і прымаўкі / Ф. М. Янкоўскі. – Мінск : АН БССР, 1957. – 451 с.

15. Янкоўскі, Ф. М. Беларускія прыказкі, прымаўкі, фразеалагізмы / Ф. М. Янкоўскі. – Мінск : Навука і тэхніка, 1992. – 491 с. ; Янкоўскі, Ф. М. Беларускія прыказкі, прымаўкі, фразеалагізмы / Ф. М. Янкоўскі. – Мінск : Беларус. навука, 2004. – 494 с. ; Янкоўскі, Ф. М. Пераначуеш – больш пачуеш: прыказкі і прымаўкі для дарослых і школьнікаў, для разумных і шкоднікаў / Ф. М. Янкоўскі. – Мінск : Мастацкая літаратура, 2002. – 254 с.

16. Янкоўскі, Ф. М. Гістарычная граматыка беларускай мовы / Ф. М. Янкоўскі. – 3-е выд., выпраўл. – Мінск : Вышэйшая школа, 1989. – 301 с.

17. Янкоўскі, Ф. М. Дыялектны слоўнік / Ф. М. Янкоўскі. – Мінск : АН БССР, 1959. – Вып. I. – 230 с. ; Янкоўскі, Ф. М. Дыялектны слоўнік / Ф. М. Янкоўскі. – Мінск : АН БССР, 1960. – Вып. II. – 235 с. ; Янкоўскі, Ф. М. Дыялектны слоўнік / Ф. М. Янкоўскі. – Мінск : Навука і тэхніка, 1970. – Вып. III. – 172 с.

18. Янкоўскі, Ф. М. З цялёгіх дарог / Ф. М. Янкоўскі. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1988. – 399 с.

19. Янкоўскі, Ф. М. За гарою пакланюся / Ф. М. Янкоўскі. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1982. – 238 с.

20. Янкоўскі, Ф. М. Крылатыя словы і афарызмы: з беларускіх літаратурных крыніц / Ф. М. Янкоўскі. – Мінск : АН БССР, 1960. – 135 с.

21. Янкоўскі, Ф. М. Пытанні культуры мовы / Ф. М. Янкоўскі. – Мінск : Выд-ва Міністэрства вышэйшай, сярэдняй спецыяльнай і прафесійнай адукацыі БССР, 1961. – 102 с.

22. Янкоўскі, Ф. М. Радасць і боль : апавяданні, абразкі / Ф. М. Янкоўскі. – Мінск : Юнацтва, 1984. – 222 с.

23. Янкоўскі, Ф. М. Радасць і боль : апавяданні, навелы, мініяцюры / Ф. М. Янкоўскі ; уклад. С. А. Янкоўскай і І. Ф. Янкоўскай. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1995. – 476 с.

24. Янкоўскі, Ф. М. Само слова гаворыць : філалагічныя эцюды, абразкі, артыкулы / Ф. М. Янкоўскі. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1986. – 318 с.

25. Янкоўскі, Ф. М. Фразеалагічны слоўнік беларускай мовы : для сярэдняй школы / Ф. М. Янкоўскі. – Мінск : Народная асвета, 1973. – 352 с.